

Смрти у Бечкерекѹ

Багреми су тих дана Банатом цветали, и ружичњаџи на трговима, и вртови на гобленима у бечкеречким кућама. Испод дебелих орахових стабала, у хладовини од искона, оловни војници су марширали, ланени лабѹд Бегејом је пловио, дани су били слични сличицама на порцелану, бечкеречке госпођице мирис јамина у коси су носиле и ружино уље међу дојкама.

Те мајске ноћи 1914. год. у непомућени мир вароши бечкеречке ушуњао се тајанствени незнанац огрнут пелерином на којој се пејсаж флека налазио. У варош је ушао друмом од Ечке којим су јужни ветрови у варош долазили истетовирани сличицама дунавских мо-

руна и осталих речних чудовишта која су на дну велике воде спавала.

Тајанствени дошљак ушао је у град кроз баште, на рукама, као и сви они што петама мисле. Лавеж паса пратио је његов улазак као и покрет ципела које су саме те ноћи, без својих власника, у шетњу изашле и вратиле се пред јутро, када се и бегејске виле у воду повлаче, ожуљане и оштећене са траговима бурне и узбудљиве ноћи која је као таква на њима остала.

Куда је тајанствени незнанац отишао и где је у вароши боравио то нико никада са знао није. Нико од варошана није га никада ни видео, иако се о његовом доласку у вароши прочуло, поготово када су се следећих дана у прабини бечкеречких сокака, на периферији вароши, појавиле скице будућих битака уцртаних у прашину великим, дрвеним штапом са неразумљивим именима далеких и туђих вароши и градова. Чизме које су момци бечкеречки само за велике свечаности обували једне ноћи тајанствено су, одједном, из бечкеречких кућа нестале и дојтари из суседних села тврдили су да су их виђали пред зору како кроз младо жито на север или југ марширају.

Велики жупан Торонталске жупаније Л. Делиманић седео је замишљен у градској кафани и погледом попут сабље секао пену на великој кригли пива. Градски редари су му усплахилено донели вест да се незнанац синоћ на пројекцији „живих слика“ у кафани „Код Црног орла“ на платну појавио у униформи Престолонаследника Ф. Фердинанда и са великом перјаном капом на глави. Власник кафане Ј. Лихновски, чија финоћа је тог дана свој врхунац досезала, убрзо му је ову причу демантовао, као причу чији је језик оштрач ножева. Никакве параде и униформе на платну у његовој кафани није било; незнанац се у његовој кафани ни у „живим сликама“ појавио није, а камоли у стварности. На платну, у кафани, те вечери посетиоци су само могли видети некаквог доктора из Рима што је многе лешеве из римских катакомби од болести излечио, па људе – хртове који су на Олимпијским играма босоноги трчали и једног шведског књижевника који је леденицама књиге писао, а речи и мисли су му тако смрзнуте на белилу хартије остајале. Ништа више. А од незнанца: ни дима, ни ватре...

Главни лук на бечкеречкој ћуприји, тих дана, за добрих пола метра ка западу се померио као да је ћуприја пожелела да побегне, да оде у свет и да се у Велики Бечкерек више никад не врати. На луку ћуприје појавили су се насликани знаци који су на дивље патке у лету личили, или на пса у трку, или можда на сенке које трагају за нечим, а то нешто не налазе.

Л. Делиманић једне ноћи чудан сан је уснио. То је било после оне ноћи сличне сервису од сребра у којој је торонталски жупан дивљу патку у меду јео, целе вечери најфинији токајац пио и у којој му је млин пожуде три префињене бечкеречке госпођице одједном у страсти самлео. Иза задовољстава торонталском жупану, који је особа од истанчаног, децималног укуса био, обично је долазио мекан сан као перина, али те ноћи снови су жупана јурили, а и он њих, и он се у зноју, пред зору, сав уплашен и изгубљен пробудио. Да, то је била она зора у којој човек, како су бечкеречки Раџи говорили, од тролетне грознице оболи.

Велики точак, попут половине бечкеречке ћуприје, торонталски жупан је сањао. Сво време сна големи точак огромна уста је имао и

непрекидно је жедан био, а бечкеречки келнери непрекидно су га трчећи у сну појили да огромну жеђ у њему угасе. Али узалуд. Силна жеђ точак је и даље морила а велики жупан сво време сна као хрт жедан је био и сневајући три бурета пива насикап је испразнио.

На линији тог точка позната лица својих суграђана торонталски жупан је угледао. Сва лица старила су нагло и утапала се у универзум као акорд у опери. Велики жупан у сну је помислио да ће сваки житељ његовог града морати многе јесени да потроши да сопствено лице негде далеко досегне.

Огромни точак онда је у сну бечкеречким шоровима и сокацима јурио; с неба су место кише пиљци у варош падали, чопор векова на варош је насртао, неки хладан ветар кроз универзум и сиротињу је дувао. Торонталски жупан у сну је наредио да се точак заустави, ухвати и у ланце саплете. Али точак ни градска полиција, ни жандарми на коњима, ни градски редари нису могли зауставити; јурио је Бечкерекком брзином мрака који је на град падао и газлио све пред собом: ознојене вранце, фијакере, дрвореде багремова, сенке сврака у гне-

здима. Тек пред зору, док се торонталски жупан будио, велики точак из вароши је излазио прашњавим путем ка Тиси и облацима који су на облаке Бачке личили.

13. маја 1914. год. у Великом Бечкерекy убијен је Ј. Лихновски власник кафане „Код црног орла“ и приказивач „живих слика“. Нађен је мртав, у својој кафани, у рано јутро, прострељене слепоочнице, али без револвера и метка поред себе. Полицијски вештак Л. Хлавичек прецизном истрагом утврдио је да је власник кафане устрељен метком из револвера „браунинг модел 1910“ из непосредне близине. Л. Хлавичек такође је утврдио да је у тренутку убиства у кафани било више лица, што се дало наслутити по сломљеним криглама пива и разбацаним столицама, али ниједном од лица никако није успевао недељама да у траг уђе. По вароши бечкеречкој причало се да су извршиоци убиства неки значајни људи из града и да се због тога о убиству ћути и истрага уопште не напредује. Такође, говорило се да су они Хлавичеку пећ дукатима напунили, као и све душеке и перине у кући папирним новцем.

Други су, опет причали, да је дедину перику, из хиљаду осамсто пете коју је често носио, напунио самим глупостима које му не дају да разумно мисли и расуђује. Као неки од варошана су га наводно чули да с хортензијама у свом врту само латински прича и неће ничим другим да се гоји до печеницама од лабуда.

И тако то. Свашта се у вароши бечкеречкој причало, варошани су несаницу имали, у вароши тамбуре су постале охولة; Л. Делиманић велики торонталски жупан месец и по после овог догађаја само је неки лед сањао. Кише као тамјан тог месеца и следећег месеца су по Бечкерек у падале, свим људима у граду који су носили униформе мундири су накривљени били, крици су се тих ноћи, понекад над Бечкереком чули као да су неке крилате звери варош походиле. И смрт Ј.Лихновског власника кафане „Код црног орла“ и приказивача „живих слика“ у вароши је почела да се заборавља.

У „Тајној бечкеречкој хроници“ бечкеречки хроничар познат само под иницијалима А.Н. записао је следеће:

„У ноћи између 12 и 13. маја 1914. год. на тајној пројекцији „живих слика“ у кафани „Код црног орла“ убијен је њен власник Ј. Лихновски. Претходне ноћи тајанствени незнанац, заогрнут у црну пелерину, донео му му је филм о будућим догађајима који ће свет наглавачке изврнути.

У филму је владала тишина и била је ноћ. На филму су се сенке виделе; групе људи у редовима стајале су дуж обала неке реке; у даљини силуете цркве и џамије су се слутиле. По начину на који су уста отварали ти људи су неком важном клицали који је у аутомобилу између њих промицао. Онда су два пуцња у мраку и тишини филма одјекнула. Црнопута сенка младића револвер у руци је држала.

Затим је кренула неописива гужва у ноћи; мноштво сенки тукло је немилице сенку са револвером. Цела ноћ, и гужва, и мноштво сенки одједном, у даху, истрчало је из тишине филма у салу кафане „Код црног орла“. Настао је лом.

Поред она два забележена пуцња у самом филму нико није забележио трећи који је из непосредне близине у слепоочницу власника кафане погодио.“

Застава од црној баршунџи

Била је то година 1914. Зидови на улицама Печуја сваке ноћи мењали су места. Јата опека беле боје летела су изнад Вараждина. Писац Ј. Хашек у Прагу у новинама је продао Монархију. У Тиролу јануара месеца падао је снег који кошта. У Кракову композиције Ј. Штрауса Млађег марта месеца изведене су само међу женама.

Над Трстом априла 1914. године прошао је ред бицикала у ваздуху.

Сви припадници национално-револуционарне организације „Млада Босна“ те 1914. године наследили су трепавице од предака.

Неосунчану страну стене В. Гађиновић идеолог „Младе Босне“ видео је маја 1914. у

околини Билеће. „Хладан и сув свет“ записао је И. Андрић марта 1914. у Травнику. Ексер који не размишља био је закуцан у дувар собе М. Керовића на Мајевици.

„Зрак ће запалити брод“ размишљао је априла 1914. године Г. Принцип у кафани „Златна моруна“ на Зеленом венцу у Београду.

Бошко А., као келнер Никола Т. из Модриче, као човек који на једном оку сања, априла 1914. године три пута је путовао из Београда пут Босне. Бошко А. био је члан „Младе Босне“ и припадник тајне српске револуционарне организације „Уједињење или смрт“ која је деловала тако да код сваког њиховог члана леви брк није знао шта ради онај десни и обрнуто. Тајанствени незнанац, а то је био поменути господин Бошко А., 7. априла 1914. године на железничкој станици у Славонском Броду Р. Малобадићу шефу српске обавештајне службе за Аустроугарску под шеширом донео је, у стању мировања, тајну поруку која би била активирана две деценије касније када мисли људи из текуће године већ одавно буду продати

циркусу времена и кад Монархија нестане сама од себе као и свака чаролија порока. Потом је Бошко А. отпутовао за Добој, али се ту следећег јутра, које још није покварило тишину Босне, окренуо и првим возом кренуо одакле је дошао спокојан као човек који је изгубио нешто а то сигурно не може вратити.

Други боравак Бошка А. у Босни збио се 15-16 априла 1914. године када је Бошко у возу долином Босне ка Сарајеву сањао неисплатив сан у којем се злато није догађало, а у којем су му благо вибрирале мисли, за које је после мајору К. Тодоровићу у кафани „Златна моруна“ у Београду рекао да је то „паметна стварност“. Бошко А. на врелу Босне у Илици срео се са Н. Чабриновићем типографским радником из Требиња којем је пренео поруку која се није смела гласно изговорити већ је прималац поруке морао да је прочита са његових усана. Три сата Бошко је на извору реке отварао уста, а сенка његових неизговорених речи мешала се са хуком воде из вира док прималац поруке Чабриновић није потврдно климнуо главом и истовремено забринут и радостан напустио место њиховог сусрета два дана касније.